

Opening – Paradisodebat 1 september 2025

Jeroen Bartelste

PARADISO DEBAT

Fantastisch om u weer te zien in deze bomvolle zaal, bij de 22ste editie van het Paradisodebat. De jaarlijkse aftrap van een nieuw cultureel jaar en politiek seizoen. Het moment om met elkaar in gesprek te gaan over cultuur, politiek en samenleving. Mijn naam is Jeroen Bartelste - namens Kunsten '92, de Akademie van Kunsten, de Amsterdamse culturele instellingen en Paradiso heet ik u allen van harte welkom!

Het thema van dit debat is Under Pressure. De titel van die iconische song van David Bowie en Queen – een nummer over de druk die de samenleving doet wankelen. Die druk voelt de artistieke wereld op dit moment óók. In de VS verdwijnen boeken uit bibliotheken. In Londen staat een rapper voor de rechter. In Moskou zit een toneelregisseur gevangen. Incidenten die een patroon blootleggen: in meer dan negentig landen is er censuur of intimidatie, en een derde van de Europese makers voelt zich belemmerd in hun artistieke uitingen.

Wat elders systematisch gebeurt, sluimert ook hier in NL. Op zonovergoten festivalterreinen lijkt de vrijheid groot – deze zomer hoorden volop podiumstatements, van oproepen tot tirades. Maar achter dat decor zien we de druk toenemen. De stem op de flanken verhardt, is agressiever en krijgt veel media-aandacht. Steeds vaker zijn politie en beveiligers nodig om tentoonstelling of voorstellingen door te laten gaan. Ook bij mijn eigen organisatie, TivoliVredenburg, spreken we bijna wekelijks wel over noodscenario's door alsof het om risicowedstrijden gaat. Dat is de harde kant. Minstens zo zorgelijk is de zachte: de scherpe grap die wordt ingeslikt, de tekst die wordt afgezwakt. Zelfcensuur, ingegeven door dreiging of kritiek.

Als de kunst het benauwd krijgt, raakt de samenleving in ademnood (zoals we afgelopen weekend in NRC schreven, Astrid). Artistieke vrijheid is een fundament, een graadmeter voor de gezondheid van onze democratische rechtsstaat. En die mag geen speelbal worden van angst of gemakzucht. Ze moet beschermd worden. En precies dáárover gaat het vandaag. Hoe blijf je moedig maken en programmeren. Welke rugdekking is daarvoor nodig van politici in den Haag, bij provincies en gemeenten? Welke veiligheidsgaranties om cultuur te brengen op de plekken waar zij thuishoort?

En juist daarom zijn de verkiezingen van dit najaar zo belangrijk. Want dan wordt zichtbaar welke partijen pal staan voor vrije kunst en cultuur – en welke keuzes er worden gemaakt die onze speelruimte bepalen. Er staat meer op het spel dan alleen budgetten. Het gaat om de vraag hoeveel ruimte wij als samenleving durven laten aan verbeelding, confrontatie en gesprek.

Die politieke keuzes raken ook aan de vraag waar we de ondergrens trekken. Want laat ik helder zijn: vrijplaatsen zijn niet grenzeloos. Bij discriminatie, intimidatie, haatzaaien trekken we lijn. Hoe makkelijk gezegd dit ook is. Want die lijn ligt niet voor alles en iedereen op dezelfde plek. Context doet ertoe. Een snoeiharde rap in de nacht in deze zaal is iets anders dan dezelfde tekst in een kinderprogramma. Ook daarover in gesprek.

Vandaag krijgt die ondergrens ook een andere lading. Want straks, kort voor 12 uur, onderbreken we dit debat om ruimte te geven aan wie wil deelnemen aan de actie *'Wij werken hier niet aan mee'*. Kunsten '92 vindt het belangrijk dat Nederland meer doet om genocidaal geweld in Gaza te stoppen. Jullie kunnen even naar buiten voor luid en vreedzaam protest. En tegelijk vraag ik ook respect voor wie hier niet aan mee doet, of dit niet hun manier van tegenspraak is. Want vrijheid is pas echt vrijheid, als ze ook geldt voor degenen met wie je het oneens bent.

En dan nu is het tijd om dit debat te openen. Under Pressure. Maar precies zoals Bowie en Queen ons zongen: laat die druk ons niet verstikken. Laat dit Paradisodebat een plek zijn met ruimte voor nieuwe adem. En ik ben heel blij dat Nadia Moussaid ons vandaag door dit debat leidt – journalist en programmamaker bij de publieke omroep. Nadia!